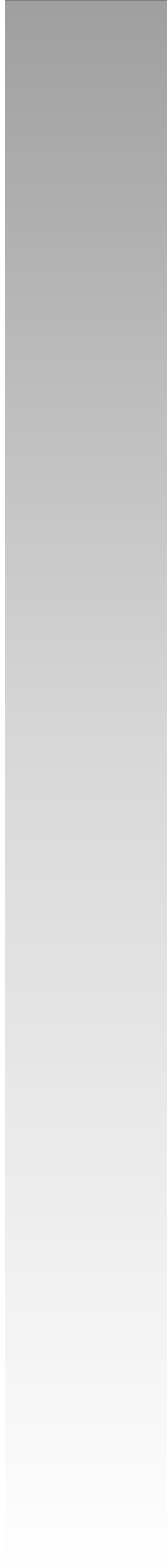

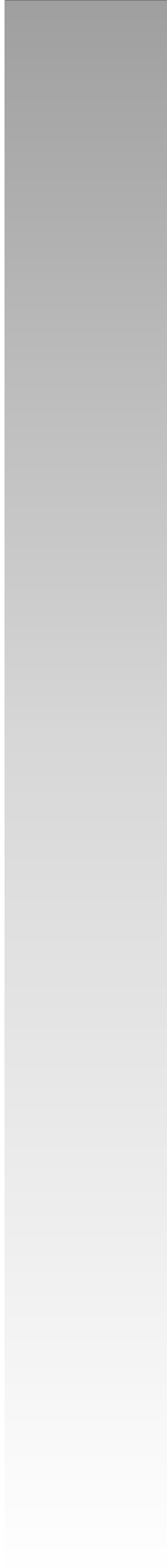
DÉG

Településképi
arculati
kézikönyv
2017.

1. BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ	1
2. DÉG BEMUTATÁSA - ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER	3
3. AZ ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEK - A TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTÉSZETI, MŰEMLEKI, TÁJI ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TELEPÜLÉSKÉPI JELLEMZŐK	7
4. TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK - ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA, A TELEPÜLÉSKÉP, ARCULATI JELLEMZŐK ÉS TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSÁVAL	27
5. AJÁNLÁSOK - ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ, KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA - UTCÁK, TEREK, KÖZPARKOK, KÖZTEREK	38
6. JÓ PÉLDÁK - ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK	51
7. SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK	56
8. IMPRESSZUM	57

Dég több száz éves múltja kötelez minket arra, hogy megőrizzük azt, amit őseink ránk hagytak. A település képe generációkon keresztül formálódott, s így alakítjuk mi is, majd gyermekeink. Fontosnak tartjuk, hogy ez a „formálás” illeszkedjen abba, amit őseink megkezdték, megőrizzük a település hagyományos szerkezetét, épített és természeti szépségeit, egyedi jellemzőit.

E Településképi Arculati Kézikönyv mindenki számára érthető módon mutatja be a közösség környezetalkítással kapcsolatos elvárásait. A kézikönyv összegyűjti a település helyi építészeti stílusjegyeit és azokat a minőségi elvárásokat, amelyeket egy építkezésnél vagy felújításnál figyelembe kell venni. Jó példák bemutatásával az építetők és építésszek számára is segítséget nyújt a helyi karakterisztikus jegyek alkalmazásához.

A Településképi Arculati Kézikönyv nemcsak bemutatja ezeket a településképi jellemzőket, hanem külön kitér a településképi szempontból egymástól jól elkülönülő településrészek arculati jellemzőire és értékeire.

E kiadvány útmutatóként szolgál minden lakosunk számára, hogy a településképi minőségi formálása, a településképhez illeszkedő építészeti elemek kialakítása, változtatása terén a bemutatott hagyományokra alapulva fejlesszük, szépítsük Déget.

Gárdonyi Sándorné
polgármester

Az ember és a környezet kérdéseinek vizsgálatához miért kell visszamennünk a honfoglalásig, miért pásztázzuk át az egész történelmet ahhoz, hogy a mai és a jövő szükségleteinket megfelelő művek, alkotások sajátosságait meghatározzuk? Mesterséges környezetünket jellegzetes tulajdonságainak meghatározásával alakítottuk ki, illetve alakítjuk most is. Ezért ahhoz, hogy a jövőnk környezetünket ésszerűen formáljuk, egy sereg tényezőt kell ismernünk, melyeknek környezetformáló szerepük van.

Körülményeink alakulásának, sajátosságainak a megismeréséhez társadalmi fejlődésünk és az általunk létrehozott művi környezet együttes tanulmányozása elengedhetetlenül szükséges. Ha megismerjük a jelenlegi, környezetünket meghatározó tényezőket, összefüggéseket, sajátos karakterünket és adottságainak, nyilván könnyebb lesz a jelen és jövő szükségleteinkkel számoló, társadalmi rendszerünkhöz igazoldó környezet kialakítása.

A Településképi Arculati Kézikönyv, településünk sajátos, egyedi arcát, megőrzésre leginkább méltó értékeit hivatott bemutatni.

A kézikönyv elsődleges célja, hogy lényegre törően, mindenki számára érthető módon mutassa be Dég építészeti arculatának meghatározó jellemzőit, épített és természeti környezetünk értékeit, valamint lakókörnyezetünkkel kapcsolatos elvárásokat, javaslatokat.

Lakókörnyezetünk színvonala életünk minőségének egyik meghatározó összetevője és egyben mindnyájunk közös tükörképe. Ennek alakítása során elengedhetetlen, hogy házaink harmóniában éljenek egymással, együtt szépüljenek telkeink kertjével, utcáink, tereink, parkjaink közterületeivel, a minket körül ölelő mezőföldi tájjal.

A Településképi Arculati Kézikönyv elkészítésének célja, hogy felderítse, felmérje a település művi és természeti sajátosságait, értékeit, javaslatot tegyen a védelemre méltó építészeti értékek rögzítésére, a település képét meghatározó területek beazonosítására, továbbá alapul szolgáljon az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvénynek a településrendezési feladatok megvalósítását biztosító egyik sajátos jogintézményét; a településképi követelményeket megfogalmazó településképi rendelet megalkotásához. A Települési Arculati Kézikönyv megpróbál segíteni abban, hogy a település szebbé, még élhetőbbé, a sajátunké váljon.

Dég már a római korban is lakott volt, erre haladt a Kálózról Pécsre tartó római út. Az Erdősoron középkori temető sírjai kerültek elő.

Dég első okleveles említésével a dömösi prépostság 1138-ban és 1329. évi átírásában találkozhatunk Degu alakban. 1324-ben a simontornyai uradalom falva volt. 1426-ban Ozorai Pipo a fehérvári nagytemplomnak, illetve az itteni prépostságnak adta. Az 1531-es rovásadó jegyzékben már nem szerepel, feltehetőleg lakói elmenekültek vagy kihaltak.

1655-ben Eörsi Péter elzálogosítja Déget. 1693-ban Márk Benedeknek, Toth Gergelynek és Naszvady Istvánnak adja el az uralkodó. A következő években sűrűn váltakoztak a birtokosok – Márk Benedek, Tóth György, Márk Mihály és Bence, Fördös Mihály, Bíró János, Mányoki Ádám és Pázmándi Gergely – bár 1702-ben még mindig lakatlan, területét legeltetésre használták.

1729-ban 6 család compossessor-i (birtokostárs) megállapodást kötött, hogy a földeket közösen művelik és a jövedelem is közös kasszába kerül.

A 18.század elején megindult a betelepülés, a gazdálkodás alapja a külterjes állattenyésztés volt. Vas megyei göbolykereskedők is béreltek is legelőket.

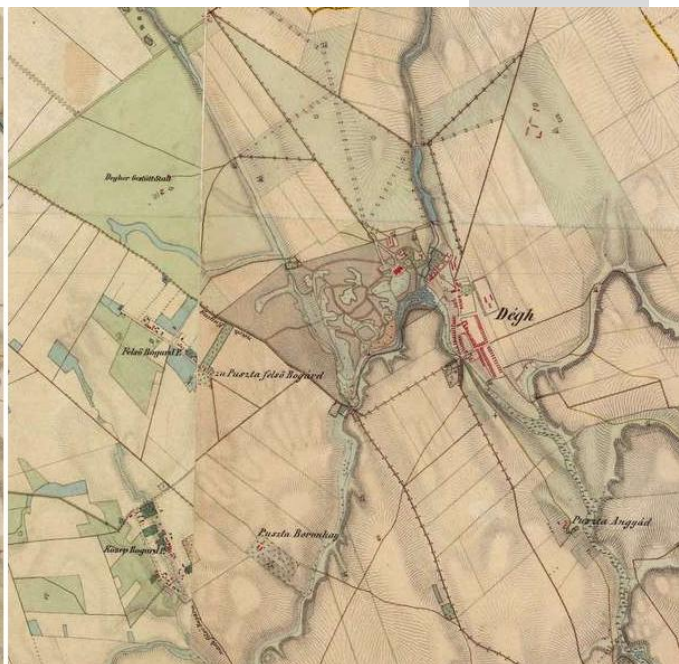
1739-ben a király nagymányai Koller Józsefnek adományozta, aki 1758-ban Vajda Ferencnek adta haszonbérbe.

1765-ben Festetics Kristóf hitbizományt alapít itt, melynek döntő szerepe volt a község életében. A compossessoratus egy ideig létezett, de a 18. század vége után már nincs adat róla.

1754-ben megépült az első templom, de ezen templom torony nélküli, zsindey borítású volt, 20 évvel később már átalakításra szorult.

Első Katonai Felmérés (1763-1787)

Második Katonai Felmérés (1806-1869)

Festetics Lajos, a dégi uradalom tulajdonosa gyors betelepítést kezdett, ennek következtében 1785-ben 582 fővel szerepel az összeírásokban, 1870-ben már 2014 fővel. A 18. század végén (1782-85) már nem csak a központi kormányzervek, hanem a katonaság is készítette a hadsereg számára felméréseket és megszülettek az első ország leírások. Az 1796 és 1799 között készült Vályi-féle országleírásban így írtak a faluról:

„DÉG. Magyar falu Veszprém Vármegyében, földes Ura Gróf Festetich Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Fejér Vármegyének szomszédságában, Fejérvártól harmad fél mértföldnyire, határja jó termékenységű, réttye gazdag, legelője elég, vagyonyainak eladására jó módgya, melly szép tulajdonságaihoz képest, első Osztálybéli.”

Az 1800-as évek elején újabb nagyszabású építkezésbe kezdett az uradalom. Festetics Antal Pollack Mihállyal terveket készíttetett a nagy kastélyra.

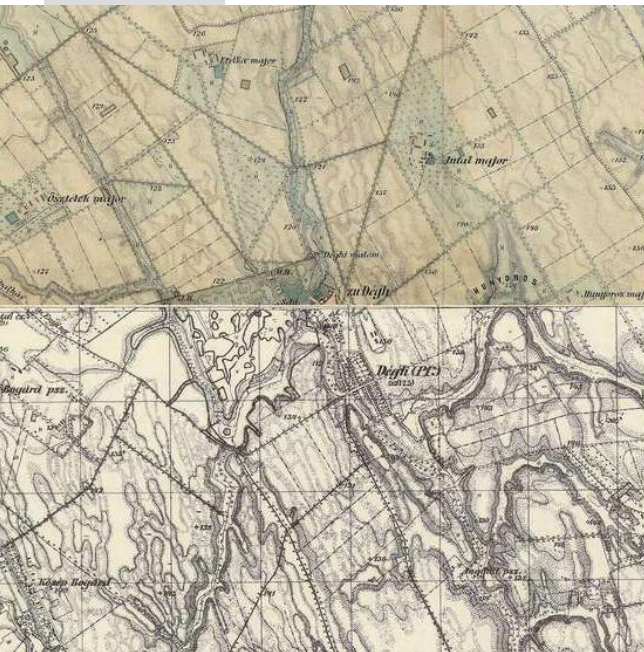
A község területének 77 %-a a Festetics család tulajdonában volt. A virágzó uradalom a faluban is számos épületet emeltetett. 1820-ban készült el a klasszicista stílusú katolikus templom, megépültek a kertészet épületei – üvegház, pálmaház, 12 tagból álló pincesor, a községháza. A lecsapolás ügyében 1843-ban készült terv.

Az 1848-as szabadságharc eseményei Déget is elérték. Keresztül haladt a településen az ozori csatából visszavonuló Róth-Fillipovics sereg és az őket üldöző Görgey katonái.

A dualizmusban Dégen is megjelentek a gőzgépek, keskeny nyomtávú lóvontatású vasút épült Lepsényig.

A 1800-as évek végére a kastélypark egy mesterséges szigetére megépült a Hollandi-ház.

A II. világháborúban a grófi repülőteret is használatba vették. Több gépet is felrobbantottak rajta. Több hónapra keresztül volt megszállás alatt a település. Ez idő alatt súlyos károk keletkeztek a kastélyokban, a földek nagy része megműveletlen maradt, az uradalom termény és állatállománya a front szolgálatába került.

A háború után számos párt, bizottság alakult, köztük a Földigénylő Bizottság is. A Festetics uradalom 5780 ha földjét szétosztották azok között akik zömében addig is művelték.

A kiskatély épületében Gazdaképző iskola települt, a nagykastély üdülő, majd nevelőotthon lett. 1950-ig Veszprém megyéhez tartozott a település, ekkor került át az enyingi járás nagy részével Fejér megyéhez. 1952-ben területe tovább csökkent, területe egy részén Mátyásdomb néven új község létesült.

Meghatározó karakterű területek - beépítésre nem szánt területek

Dég beépített és beépítésre szánt területeit a település külterületei övezik. A domborzati viszonyok és a környezet természeti adottságai (vízfolyások, jellemző felszínborítás), határozzák meg az egyes területek tájhasználatának jellemzőit. Erdőterületek (természetes vagy telepített), szántóföldek, gyepek és legelők területei mellett természetes vizes élőhelyek is megtalálhatóak a külterületen. A mezőgazdasági tevékenység formája meghatározza a táj képét.

Erdőterületek (természetes vagy telepített), szántóföldek, gyepek és legelők területei mellett természetes vizes élőhelyek is megtalálhatóak a külterületen. A mezőgazdasági tevékenység formája meghatározza a táj képét. A szőlőművelés helyszínei még manapság is elválaszthatóak, de a XIX. század közepéig egyértelműen elhatárolhatóak voltak az adott településhez tartozó más mezőgazdasági ágak területeitől (rétektől, szántóföldektől, legelőktől stb.). A szőlők a számukra fekvés és talaj szempontjából legalkalmasabb területeken összefüggő tömböt képeznek, melyet a magyar nyelvterület nagy részén hegynek neveznek. Ez a „hegy” nem egyezik meg a köznapi értelemben vett hegygel, hiszen sok esetben csak néhány száz méter, esetleg egy-kétszáz méter magas dombról van szó.

Erdő- és erdősülő területek

A kastély parkja tájképi karakterű terület, erdőbe ágyazott, gyümölcsössel és egy temetővel.

Mezőgazdasági területek

Dég tájhasználatát a mezőgazdasági termelés határozza meg alapvetően. A mezőgazdaság elsődleges formája a szántóföldi művelés, a rosszabb termőképességű földeken a gyepgazdálkodás (legeltetés, kaszálás). A szántóföldi táblákat helyenként kisebb erdősávok, vízfolyásokat és dűlőutakat kísérő fasorok tagolják, de a mezővédő erdősávok rendszere további fejlesztése lenne indokolt.

Vízgazdálkodási és vízparti területek

A település vizeinek fő befogadója a Bozót-patak. A patakot nedves rétek, kisebb cserjés erdősávok kísérik, fontos ökológiai folyosót képezve. Különösen értékes a két településrészt elválasztó, rendszeresen vízborította lápvidék, értékes élőhelyet, vonzó táji környezetet létrehozva.

Kertgazdasági területek, szőlők

Bár a hagyományos szőlő- és kertművelés visszaszorulóban van, Dégen mégis három szőlőterület található és még viszonylag nagy területen folyik a kisparcellás mezőgazdasági művelés. A lakóterületekhez kapcsolódó hosszú szalagtelkek egy részén szintén megtalálható a kertművelés.

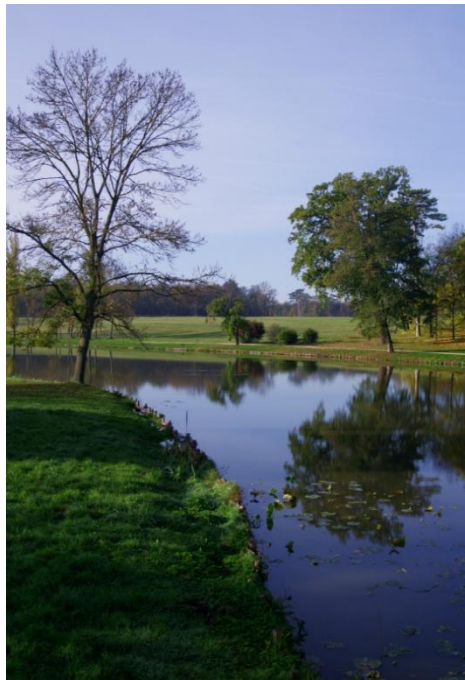
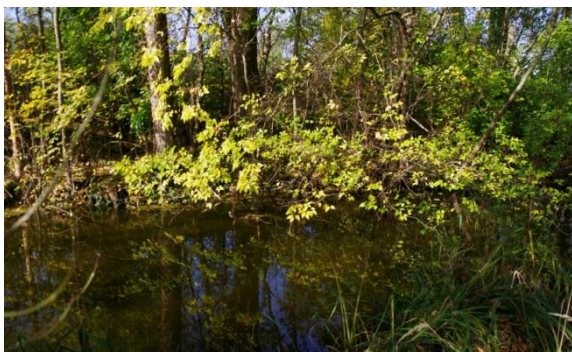
Jelentős zöldfelületi intézmények, közterületek

Dégen közösségi ügy a meglévő terek, közparkok, játszóterek fenntartása, a közösség példamutató módon fejleszti zöldfelületeit. A település egész területén találkozhatunk kisebb-nagyobb teresedésekkel, meghitt, növényekkel borított kis parkokkal, virágkiültetésekkel. A közterek közösségi helyszínek, melyek az épített környezettel kiegészítve hangulatos egységet alkotnak és együtt határozzák meg a település arculatát, karakterét. A közterek, közparkok gondozottságát, rendezettségét a helyi adottságoknak megfelelő növényfajok segítik. A gondozott közterületek egyúttal számos emlékműnek biztosítanak méltó környezetet.

Dég az Alföld nagytáj, Mezőföld középtáj, Káloz-igari-löszhátak kistáj területén fekszik. A kistáj 105 és 172 m közötti tengerszint feletti magasságú, egyenetlen síkság. A Kárpát-medence olyan síkságáról van szó, amelynek süllyedése néhány millió éve megállt, északi pereme ki is emelkedett. A Sárvíz folyó elődje a déli süllyedék felé futott le, s hatalmas hordalékkúpot halmozott itt fel. Az eljegesedések alatt a homokos folyóvízi üledékeket vastagon betakarta a lösz. Ettől vált termékennyé a táj. Nevéhez méltón széles mezők választják el a sekély patak völgyeket. A természetes növényzetnek ma már nem sok hely marad, a lösztölgyeseket kiirtották, a löszpusztaréteket is felszántották.

A táj mára akképpen alakul át, hogy a tanyák eltűnnek, a kis erdőfoltok és a kastélypark erdeje mellett megjelennek kisebb nagyobb erdőterületek a tájban, elsősorban a szárazárkok, vízfolyások mentén. A fasorok jelentősen csökkennek, a nagytáblás szántóföldi művelés jellemzővé válik. A település területe megnő, a Bozót-patak mocsarasodó, tavakkal szabdaltsága megmarad.

Településszerkezet és területhasználat

A közigazgatási terület nagy része mezőgazdasági terület (szántó). 3 szőlőhegye van a településnek, de csak a mezőszilasi határ mentén fekvő Mákföldi-dűlő működik kertes mezőgazdasági területként, a többi szántóterület. Az egykori tanyák területén a szántóföldbe ékelődve kis erdőfoltok láthatók. Egybefüggő, nagy kiterjedésű erdőterület a kastély körül van. A szárazárkok, vízfolyások mentén a gypes területek mellett megjelentek a kisebb erdőterületek. A Bozót-patak továbbra is mocsarasodó, tavakkal szabdaltsága megmarad.

településkép és utcakép:

A település központi belterületét kettévágja a Bozót-patak. Lakóterületeinek utcaképe egységes arculatot mutat. A pataktól nyugatra fekvő területen a telkek tájolása É-D-i, ott a lakóházak jellemzően a nyugati oldalhatár mellett, a Bozót-pataktól keletre a telkek tájolása Ny-K-i, a lakóházak az északi oldalhatár mellett állnak kis előkerttel vagy anélkül. A régebbi építésű épületek földszintesek, az újabban épült épületek között már gyakrabban láthatunk földszint-tetőteres vagy földszint + emeletes épületet. A településközpont vegyes terület utcaképe nem egységes, az épületek különböző korúak és funkciójúak.

A lakóterületek rendjét az egykori Festetics uradalom épületei törik meg leromlott műszaki állapotukkal, valamint gazdasági jellegű funkciójukkal.

Az Újtelep különálló belterületen egységes arculatú fésűs beépítésű földszintes épületek láthatók.

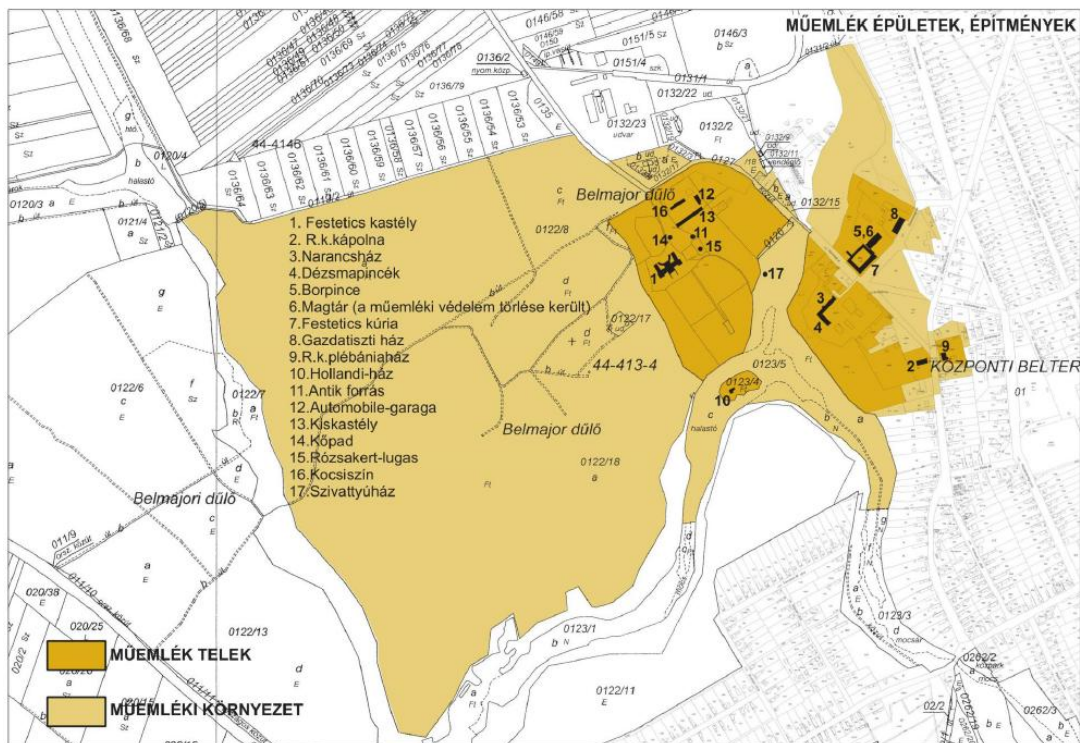
A kastély a lakóterülettől elkülönülve áll, ugyanakkor úgy lett „telepítve”, hogy a kastélyból a település fontosabb épületei jól láthatóak legyenek. A kastély körüli angolkertben 8 nyiladékot terveztek, melyeket napjainkban újra láthatóvá tettek.

A belterületi fasorok hiányosak. Előnytelen településképi megjelenést eredményeznek az elektromos légvezetékek különféle tartóoszlopai és az utcai nyílt árkok.

Műemléki védetség alatt álló épületek, építmények

ssz.	törzss.	azon.	cím	megnevezés	hrsz
1	1677	3602	Hunyadi János u. 11.	Festetics-kastély	1102
2	1678	3606	Széchenyi u. 55.	R.k. kápolna	59
3	9529	13281	Szabadság tér 14.	Narancsház	43/13
4	9529	3603	Hunyadi utca	dézsmapincék	43/14, 43/15, 43/1, 43/5, 43/6, 43/7, 43/9, 43/11, 43/12, 43/13
5	9530	13984	Szabadság tér 14.	Borpince	39
6	9531	3604	Szabadság tér 12.	Festetics-kúria	38/2, 38/3, 38/4, 38/5
7	9531	13219	Szabadság tér 12.	Gazdatiszti ház	38/5, 38/4
8	9726	3607	Széchenyi utca 56.	R. k. plébániaház	734/1
9	10462	3601	Hunyadi János út 11.	Hollandi-ház	0123/4
10	11157	13980	Hunyadi János u. 11.	Antik forrás	1102
11	11157	13977	Hunyadi János u. 11.	automobil-garage	1102
12	11157	13976	Hunyadi János u. 11.	Kiskastély	1102/
13	11157	13981	Hunyadi János u. 11.	kőpad	1102
14	11157	13979	Hunyadi János u. 11.	Rózsakert (lugas)	1102
15	11157	13978	Hunyadi János u. 11.	kocsiszín	1102
16	11157	13982	Hunyadi János u. 11.	szivattyúház	1102

1. Festetics-kastély

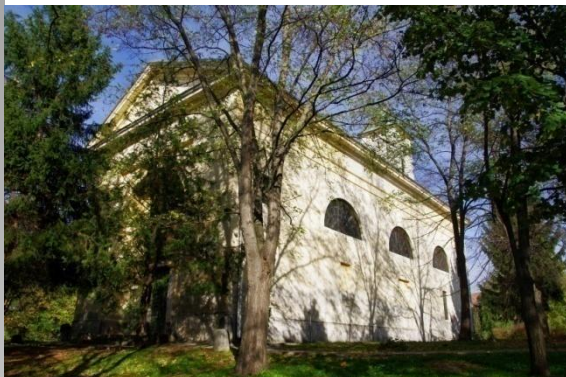
1810-1815 között épült Pollack Mihály tervei alapján. A Festetics-kastély szabadonálló, emeletes, alagsoros kiképzésű, U-alaprajzú 3 szintes épület. Főhomlokzata 3+5+5+5+3 osztású. Középen hat posztamensről induló 8 oszlop által tartott portikusz húzódik, felette fogazatos díszítésű timpanon látható.

A hátsó homlokzat 4+3+4 tengelyes, a hátranyúló szárnyak is 4 osztásúak. Középen 2 pilléren és 2 oszlopon nyugvó, timpanonos kocsialáhajtó húzódik.

Az oldalhomlokzatok 3+6+1, illetve 1+6+3 nyílásritmusúak, a szárnyvégek 1 tengelyesek, felettük lunettás díszítés található. Az épület sarkai és alagsori részei sávzott díszítésűek.

2. r.k.kápolna

A klasszicista plébániatemplom 1820-ban készült el, fő- és hátsó homlokzatának lunetta-mezős ívével megismétli a kastély oldalrizalitjának fő motívumát. Kétboltszakaszos hajó, keskenyebb egyboltszakaszos szentély, sekrestye, fölötté torony.

3. narancsház

A klasszicista narancsház a parkkal egy időben készült el.

4. dézsmapincék

A földesúrnak a pincéje, ahol a dézsmabort összegyűjtötték és tárolták. Nagyméretű, föld alatti tárolóhelyek voltak, ahová a borszállító kocsik is behajthattak. Az üvegház előtti lejtős területet ketté választották és a szintkülönbségből adódó támfal kváderköves síkjába látványos, 11 nyílású pincesorot építettek.

5. borpince

A 18.század végén épült Festetics-kúria főhomlokzati és észak-keleti szárnya alápincézett. Az egymáshoz L alakban csatlakozó 2 szárny dongaboltozatos

Szabadság tér 14.

6. Festetics-kúria

A 18.század végén épült, földszintes, körülépített udvaros késő barokk Festetics-kúria. Főhomlokzatának nyílásritmusa szabálytalan beosztású 16 osztású, középen kosáríves, boltozott kocsíáthajtóval.

Szabadság tér 12.

7. gazdatiszti ház

A hajdan a kúriához tartozó egykori gazdatiszti ház szintén a 18. század végén épült. Földszintes késő barokk épület, keleti oldalán kontyolt nyeregtetővel.

8. r.k.plébániaház

szabadonálló, téglány alaprajzú, földszintes késő barokk római katolikus plébánia a 18.század végén épült.

Széchenyi u.56.

9. Hollandi-ház

A kastélypark tavában lévő szigeten áll az ún. Hollandi ház. T alaprajzú, részben földszintes, részben emeletes historizáló téglapépület. Záró falain pártázatos kiképzésű oromzatokkal, szélzászlóján lévő építési évszám 1981. Vörös téglafal, fehér szegélye, nyíláskeretei, az emeletes rész hullámos oromzata dekoratív hatású.

10. Antik forrás

Klasszicizáló (műrom-szerű), feltehetően XIX. század első harmadában épült.

A kastéllal egy időben készült. A 3 épület belső udvart fog közre.

11. automobil-garage

A melléképület együttes középtengelyében, a rövid hátsó oldalon álló vendégistálló – a 20. sz. elejétől garázs – szerényebb méretű földszintes épület.

12. Kiskastély

A kiskastély szabadon álló, egy emeletes, téglalap alaprajzú, hosszan elnyúló klasszicista stílusú épület

15. kocsiszín

A kiskastéllal szemközt álló kocsiszín ugyancsak földszintes, hosszanti homlokzatán 4 szegmensíves nyílás sorakozik, míg rövid homlokzatát elől félköríves, hátul szegmensíves falmélyedések tagolják.

13. kőpad

A kőpad 1920-ban került a parkba. Ívesen hajló, rozettával és pálmalevél-faragvánnyal díszített, klasszicizáló pad a főépület stílusának parkbeli kivetítése. A pad egy kompozíciót alkot a vele átellenben található forrással.

14. Rózsakert (lugas)

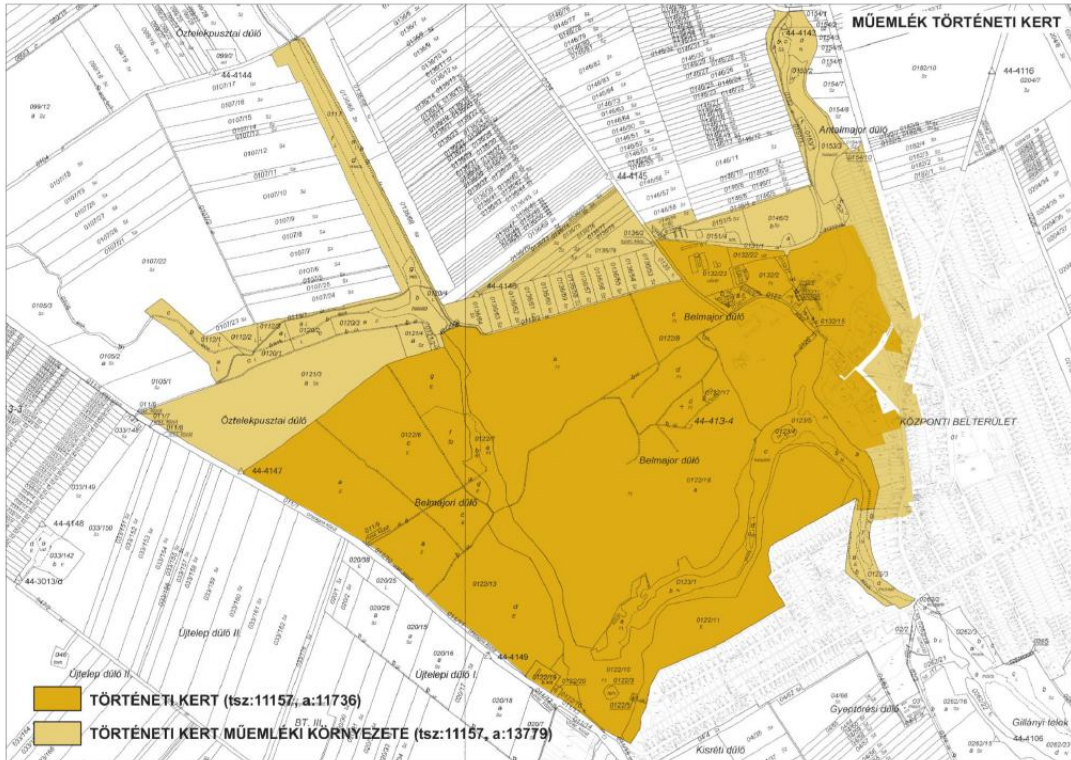

A két világháború között az architektonikus felfogás kerekedett felül. Az 1920-as években neoklasszicista szellemben újult meg a kert. A kastély északkeleti homlokzata előtt, a korábbi rózsakert helyén támfalakkal körülvett teraszos kertet hoztak létre 1929-ben. A kertrész aló szintjén alagszóvezett tenispálya, felette pedig új rózsakert kapott helyet. A toszkán oszlopok alkotta rózsalugas és a kastély között „kőkert” – kavicsmozaik létesült. (ma már csak gyeppel van helyette)

16. szivattyúház

A kastély és a kert vízellátásának biztosítása végett a Bozót-patak menti forrás fölé emelt szivattyúházat Festetics Sándor építtette. A hatszögletű épület monolit vasbetonból épült, gótizáló nyíláskeretein visszatér a „kőkert”-ben leírt kavicsberakás, felül a család „F” monogramjával.

Történeti kert:

Festetics-kastély történeti kertje (tsz: 11157, azonosító 11736)

011/10–11, 0122/3, 0122/5–8, 0122/10–11, 0122/13, 0122/16–20, 0123/1, 0123/4–5, 0126, 0127, 0132/2–5, 0132/9, 0132/11, 0132/15, 0132/17–20, 0134, 37, 38/2-5, 40, 41, 43/1, 43/5–7, 43/9, 43/11–15, 44, 45, 52, 59, 1101, 1102, 1184, 1185, 1186, 1187/1–7, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201, 1202, 1203, 1204/1–2, 1205, 1206, 1207

Festetics-kastély történeti kertjének műemléki környezete (tsz: 11157, azonosító: 13779)

0112, 0117, 0119, 0120, 0121, 0121/3, 0131/1–2, 0134, 0135, 0136/2, 0136/53–64, 0136/71, 0146/3–4, 0146/59, 0149, 0150, 0151/3–5, 0152, 0153/1–3, 0154/10, 0162, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30/1–2, 32, 33, 34, 35/1–2, 36, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53/1–2, 54, 55/1–2, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63/1–3, 64/1–2, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 709, 723, 734/1, 735, 738/1, 738/3–4

A változatos terepadottságú park főtengeleje északnyugat-délkelet irányú. A park egyik hangsúlyos eleme a kastély. Magaslat tetején, uralkodó pozícióban áll, ahonnan lejtő vezet a tó felé. A park másik súlypontja a tó a szigettel és a Hollandi-házzal. A kastély és a tó tengelyében terül el a park központi része, a nagy tisztás. Kétoldalt magas fák sora alkotja térfalát. A kastély hátsó homlokzata előtt egy kisebb tisztás terül el, a nagy tisztás arányaiban szerényebb pendant-ja.

A bejárati út túloldalán a kastély melléképületei (kiskastély, kocsiszín, automobilegarage) fognak közre egy kis, hosszanti teret. A nagy tisztáson túl terül el egy másik terjedelmes tisztás, melyen túl emelkedik az Ördög-domb. A patak túlsó oldalán, az üvegház előtt is van egy nagyobb szabad tér. A park többi részén ligetek és erdők váltakoznak.

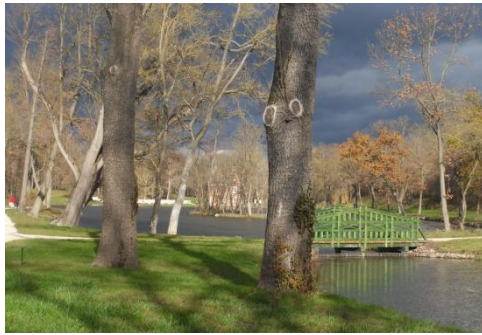
A nagy felületű, ívelt „kifli” alakú tó (Szerpentin-tó) a park központi eleme. A vízrendszer szükségessé tette a hidak építését.

Az utak nem alkotnak sűrű hálózatot, széles ívben, gyűrűs rendszerben kanyarodnak a park területén. A kastély és a tó közötti szakasz régi neve Kiskörút, a külső szakaszé Nagykörút. A főbb utakon kívül ösvények szelik át a park ligetes részét és övezik a tavat.

Az eredeti tájképi kertet fegyelmezett módon, kevés növényzettel alkották meg. A meglévő őshonos fákat vették figyelembe a ligetes-erdős jellegű park létesítéséhez. A későbbi fejlesztések eredménye a ritka, értékes növények telepítése.

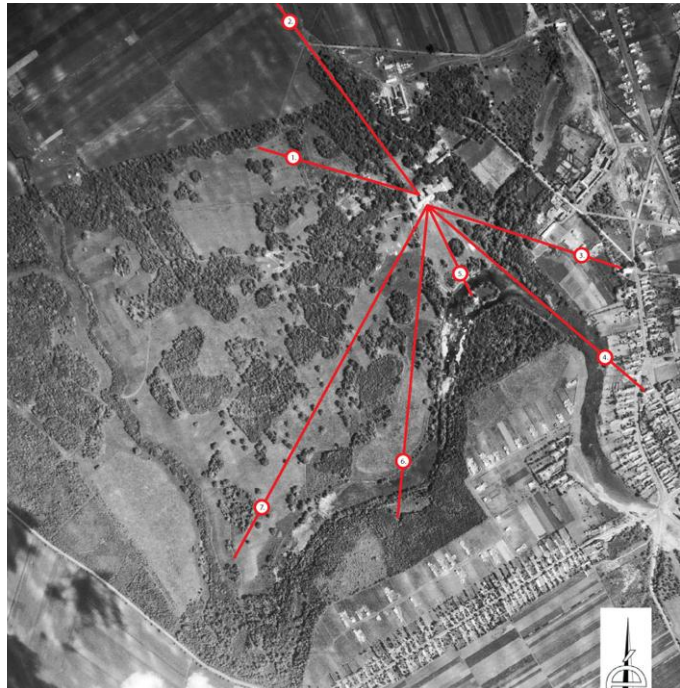
A kastély bejárati homlokzata előtt, oldalt kocsányos tölgy nyúlik terebélyes koronájával az ég felé, mögötte hatalmas boróka terpeszkedik a pázsiton.

A történeti kerttel kapcsolatban nagy hangsúlyt fektetnek a kilátás-rálátás védelemre. A mellékelt térkép jól szemlélteti azon sávokat, ahol építési korlátozásokkal lesz biztosítva a megfelelő kilátás.

A kastélytól 8 fő látványtengely lett meghatározva:

- 1.katolikus templom irányába
- 2.református templom irányába
- 3.délre a tavon keresztül
- 4.benzinkút irányába
- 5.északkeleti erdőrészlet felé
- 6.postaútra néző tengely
- 7.északi melléképületek csoportjára néző
- 8.Hunyadi úti hídra néző tengely

Helyi egyedi művi értékek

Sorszám	cím	hrsz	funkció
1.	Széchenyi u.55.	59	kereszt
2.	Enyingi u.	238	tájház
3.	temető	298	keresztek
4.	Kossuth u.23.	708	volt református iskola
5.	Kossuth u.25.	709	református templom
6.	Széchenyi u.58.	735	volt katolikus iskola
7.	külterület	04/46	kereszt
8.	Grófi temető	0122/3	síremlék, kereszt
9.	külterület	0262/19	emlékmű
10.	Szabadság tér	52	volt uradalmi istálló

1. Széchenyi u 55. - kereszt

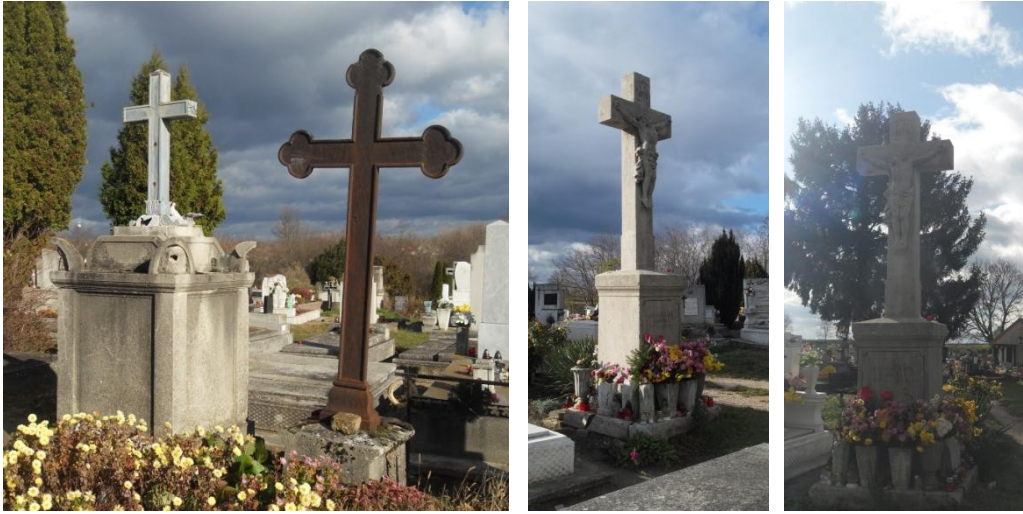
A templomkertben álló, 1867-ben állított kereszt a korpusszal és talapzatán Szűz Mária szoborral védendő művi érték.

2. Enyingi u. tájház

A település nádtetős tájháza településtörténeti és építészeti értéket képvisel.

3. Temető - keresztek

A temetőben álló 1840-ben állított kereszt, valamint a latin feliratú kereszt a korpusszal helyi jelentőségű művi értéket képvisel.

4. Kossuth u. 23. – volt református iskola

Az egykori református iskola tömegével és nyílásrendjével településtörténeti és építészeti értéket képvisel.

5. Kossuth u. 25. – református templom

A református templom 1911-ben, késői historizáló stílusban épült. Homlokzathoz csatlakozó tornyú, hosszázás épület. Védendő településtörténeti és építészeti érték.

6. Széchenyi u. 58. – volt katolikus iskola

A kontyolt nyeregtetős egykori katolikus iskola tömegével, nyílásrendjével, a nyílásokat kiemelő keretezésével védendő településtörténeti és építészeti érték.

7. Külterület - kereszt

8. Grófi temető – síremlék, kereszt

A kastélypark erdős délnyugati részén, egy dombon található a grófi temető. Egy kereszt előtt megtalálható az építető Festetics Antal, továbbá leszármazottaiknak a sírja, melyeket szabályos rendben elhelyezett 6 kőlap jelöl. Oldalt jobbra további családtagok sírkövei sorakoznak.

9. Külterület - emlékmű

A két falurész közti dombon álló emlékmű védendő művi érték, melyen az alábbi felirat olvasható: „Az I.világháború 1914-1918 dégi áldozatainak emlékére.” „Állította a Festetics család és a község lakossága. Készítette: Burján Jenő kőfaragó. Felújította: 1988-ban a község lakossága.” „A magyar állam születésének 1000.év fordulójának, népünk küzdelmeinek, dicső emlékére a 2000.évben, állította a Dég község Önkormányzata.”

10. Szabadság tér – volt uradalmi istálló

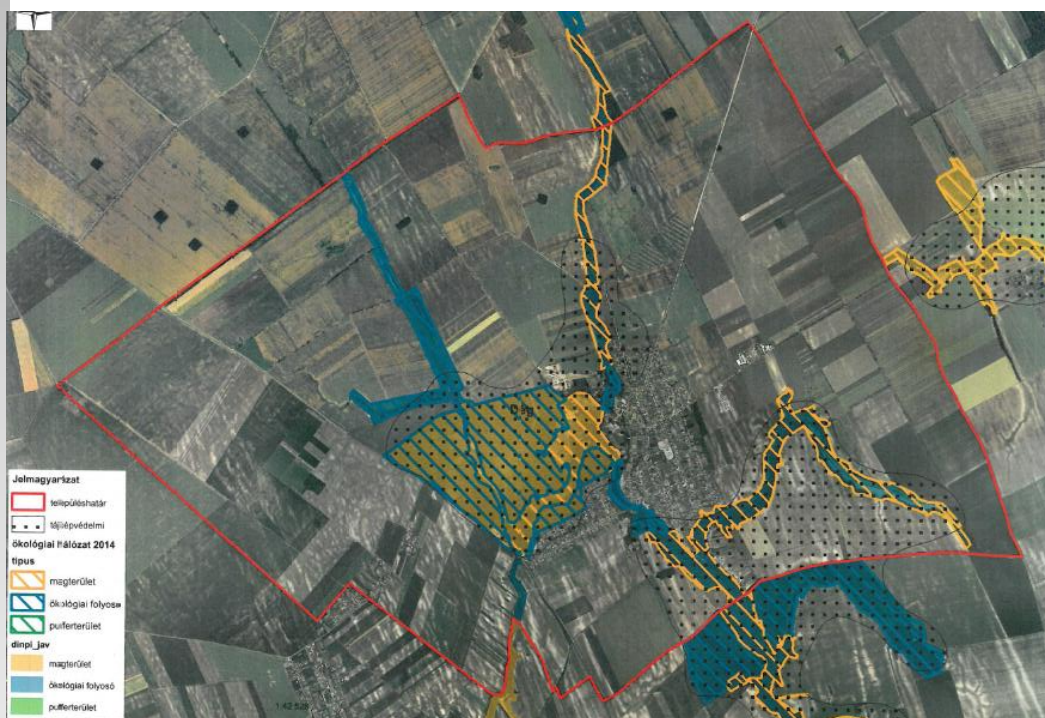
A Festetics kúriával egy időben – 18.sz.végén – épült egykori uradalmi istálló tömegével, megőrzött nyílásrendjével védelemre javasolt építészeti és településtörténeti érték.

Az épített környezetről kipillantva a TÁJI KÖRNYEZETBE, rögtön szembetűnik a gyönyörű táj.

Dég közigazgatási területén az országos ökológiai hálózat övezetei közül a magterület, és az ökológiai folyosó övezetek megtalálhatók. Az ökológiai hálózat a természetvédelmi szempontból jelentősebb természetközeli állapotokat tükröző területeket köti össze és a területek között a fennmaradásukhoz szükséges ökológiai kapcsolatokat biztosítja.

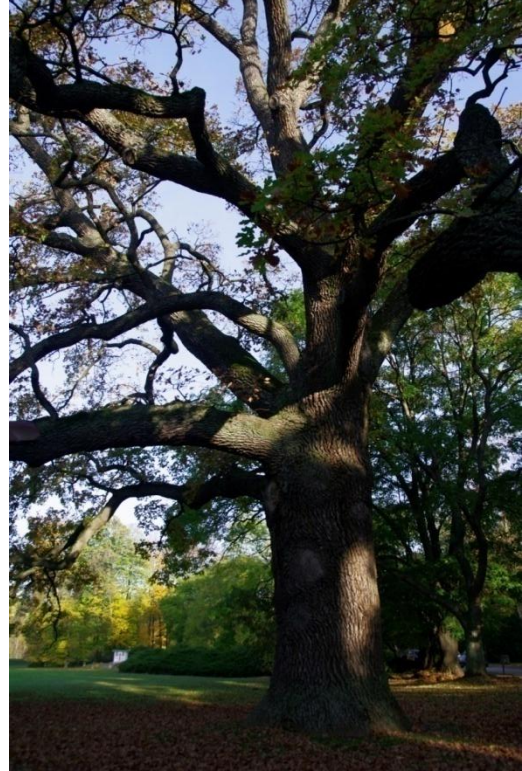
Dég érintett a Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezetével is. Ezekon a területeken általános tájvédelmi célkitűzés a természeti adottságok, rendszerek, valamint az emberi tevékenység kölcsönhatása, változása következtében kialakult tájak sajátos látványának, esztétikai jellemzőinek megőrzése.

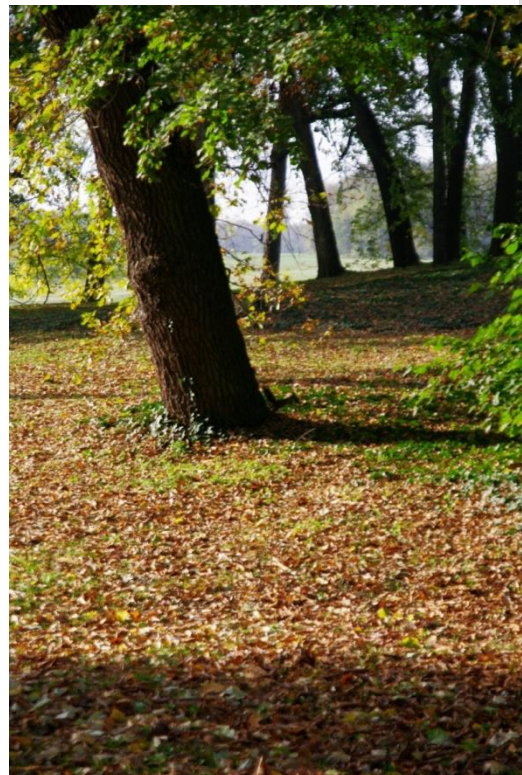
A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság megadta a 2014-ben elfogadott OTrT és Fejér Megyei Területrendezési tervi ökológiai hálózati lehatárolást is és a 2018-ban javasolt lehatárolást is megadta, ajánlva azt, hogy utóbbit célszerű figyelembe venni.

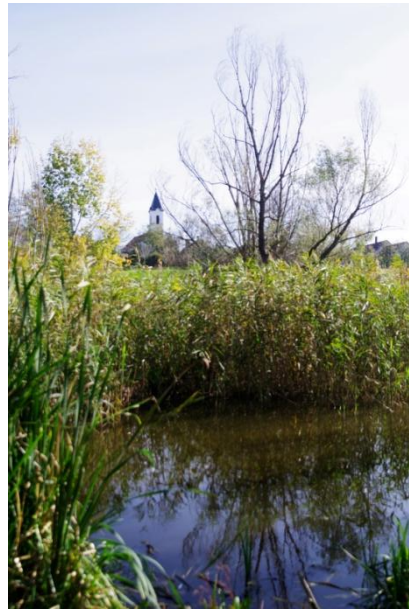
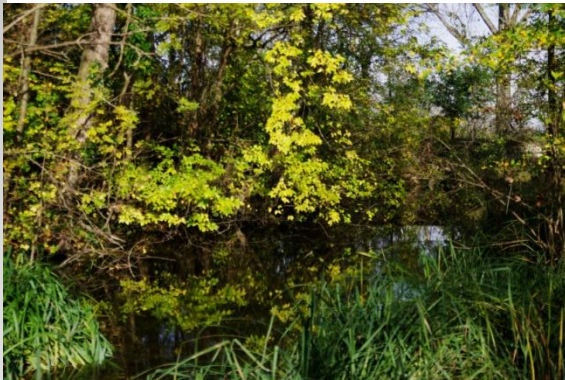
A táji védelemmel érintett területi lehatárolásokat az adatszolgáltatás és a hatályos településrendezési eszközök által meghatározottak alapján határoztuk meg.

Fontos, hogy a látványvédelem külön is megjelenjen a településképi rendelet szabályozási rendszerében.

Részletek a tájképi kertből.

A karakterterületek lehatárolásának előfeltétele, hogy meghatározzuk, mit tekintünk karakternek. A jogszabályi segítséget tekintve támpont nélkül maradunk, hiszen az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény nem tartalmazza a fogalom magyarázatát.

A 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet használja a „karakterbeli különbségek”, illetve az „építészeti karakter jellemzői” előírást, azonban nem definiálja, hogy mit ért karakter alatt.

Egy település karakterét tehát magunknak kell elemeire bontani, amelyekből összerakhatjuk, karakterizálhatjuk az adott területeket.

Szakmai alapon a következő elemek kölcsönöznek eltérő megjelenést egy-egy településrésznek:

Telek környezetéhez kötött elemek:

- morfológiai viszonyok
- látványelemek (kilátás, rálátás)
- térfalak
- teresedések
- színek
- növényzet

Telekhez kötött elemek:

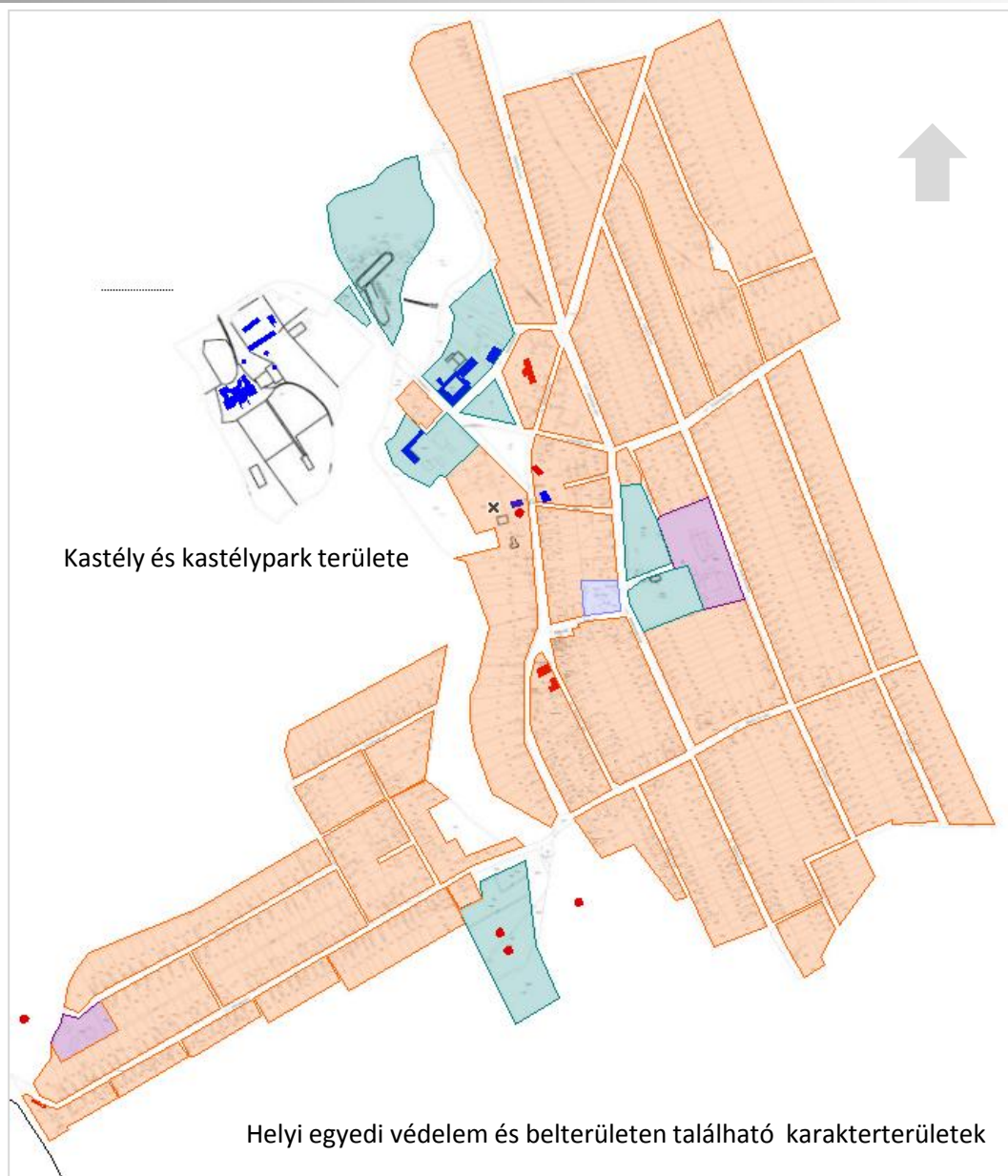
- telekszerkezet
- telekméret
- beépítési mód
- kerítéskialakítás
- növényzet

Épülethez kötött elemek:

- épületmagasság
- épülettömeg
- Tetőidom
- anyaghasználat (tetőfedés, homlokzat, lábazat, kerítés, nyílás és keretezése)
- nyílászárók
- részletképzés
- színek

Fenti elemek együttes hatásaként sorolhatjuk be adott területet egyik, vagy másik karakter-kategóriába. A különböző területi szintű elemek közül több is meghatározhatja a karaktert, de előfordul, hogy egyik, vagy másik elem túlsúlya alapján is besorolható a terület a szomszédságától eltérő karakterbe.

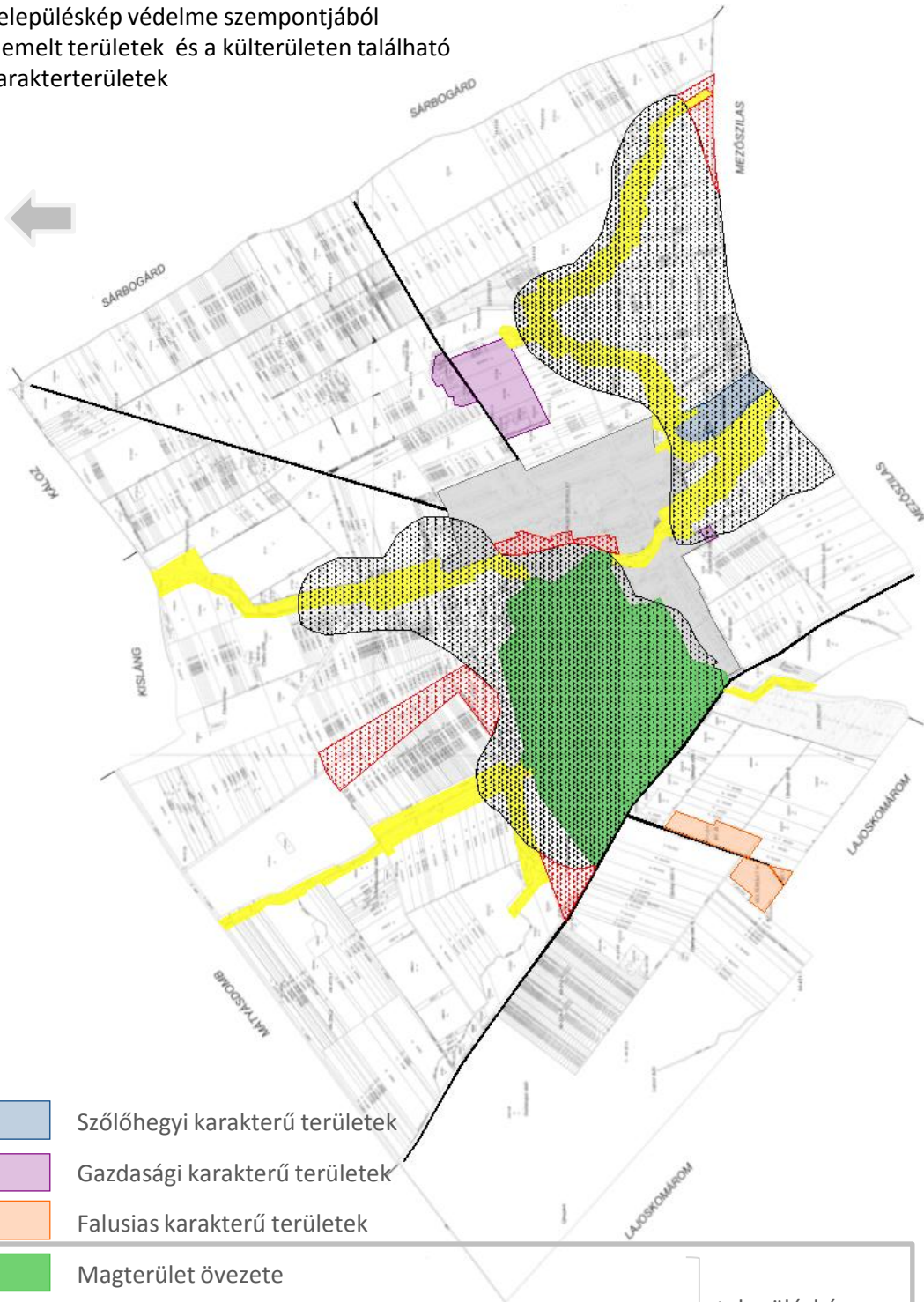
A Kézikönyv által beazonosított, eltérő karakterű településrészek és jellemzőik bemutatása az alábbiakban szerepel.

- Falusias karakterű területek
- Különleges karakterű területek
- Gazdasági karakterű területek
- Intézményi karakterű területek
- Műemlék épületek
- Helyi védett épületek, építmények

Településkép védelme szempontjából
kiemelt területek és a külterületen található
karakterterületek

- Szőlőhegyi karakterű területek
- Gazdasági karakterű területek
- Falusias karakterű területek
- Magterület övezete
- Ökológiai folyosó övezete
- Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület
- Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület pontosítás, kiegészítés

településkép
védelme
szempontjából
kiemelt területek

A település belterülete két részből áll: a Bozót pataktól keletre találjuk a néhány utcából álló ősi falut, mely szabályos utcákból áll.

A település szerkezete már az 1800-as években is szabályos szerkezetű volt. Az egész településre a széles utcák és szabályos téglalap alakú telkek jellemzőek. Annak ellenére, hogy a település mindig is gazdálkodásból élt, nem alakultak ki a házak mögötti hosszú kertek és nincsenek a házak mögött gazdasági épületek. A telkek méretei 1000-3000 m² között mozognak. Az új igények alapján jelentek meg az 1000 m² alatti telkek. A lakóépület állomány F, F+TT-es. A lakó és vegyes területen oldalhatáron álló beépítés jellemző, a többi területfelhasználási kategóriában szabadonállóan épületek az épületek. A legjellemzőbb tetőforma az utcára merőleges és az utcával párhuzamos nyeregtető, de jó néhány sátortető is előfordul.

A Mákföldi-dűlő nevű szőlőhegy használatban van, ahol szép számmal maradtak meg prэшázak.

A kézikönyvben - a településképi követelmények megalapozására - meg kell határozni a település meghatározó településképi jellemzőit, a településképi szempontból egymástól jól elkülönülő településrészeket arculati jellemzőikkel és értékeikkel. Az eltérő karakterű területek lehatárolásának célja az, hogy a településképi, arculati jellemzők szempontjából hasonló területeken hasonló viselkedésmódokat javasoljon a kézikönyv. A területek lehatárolása egyrészt a település történeti fejlődésének, morfológiájának vizsgálatából, másrészt a helyszíni vizsgálatok eredményeiből születtek.

Dég leginkább változatos, legnagyobb kiterjedésű településrésze ez a hagyományos, falusias karakterű rész. Minden esetben oldalhatáron álló beépítéssel helyezkednek el a földszintes, 30° - 45° körüli tetőhajlással kialakított magas tetős házak. Az egész településre a széles utcák és szabályos téglalap alakú telkek jellemzőek. A lakóépületek általában földszintesek, vagy földszint + tetőterések. A falusias karakterű területeken oldalhatáron álló beépítés jellemző. A legjellemzőbb tetőforma az utcára merőleges, néhol az utcával párhuzamos nyeregtető, de jó néhány sáttető is előfordul. A lakóházak általában tornácosak, szép kialakítással. Az utcakép egységes, szép ütemben sorakoznak az oldalhatáron álló épületek. A utcára egy, vagy két szobaablak nyílik. A tornác lezárásaként egyaránt megtalálható az ablak üvegezett illetve csak ablaknyílás formájában és az ajtónyílás, ritkábban ajtó.

Az intézményi karakterű területek jellemzően építészetileg teljesen eltérőek a falusias beépítéstől. Utcával párhuzamos tetőformálás jellemző rá, földszint + 1 emeletes épületmagassággal. A speciális funkciót hordozó épületek, így megjelenésükben, kialakításukban is a környezetüktől eltérő területként jelenik meg a településen.

Az anyaghasználatában teljesen belesimul a környezetébe, de külső megjelenésében sugározza intézményi funkcióját.

A különleges területek a speciális funkciókat hordozó, így megjelenésükben, kialakításukban is a környezetüktől eltérő területekként jelennek meg a településen. A temető természetes kelléke, szövege a településnek. A gondos építészeti megformálással, minőségi munkával kialakított épületek a különleges területek rendezett, kedvező képét segítik elő.

A sportolási célú területek szintén nélkülözhetetlenek a település funkcionális működéséhez.

A kastély forgalomvonzása miatt a település szükségesnek látta, hogy idegenforgalmi célú területek is kijelölésre kerüljenek.

Ezen kívül a közművek – vízmű – céljára szintén szükséges területeket lehatárolni.

A település gazdasági területeit elsősorban mezőgazdasági funkciójú területek alkotják. A gazdasági területek elsősorban a település külterületén elszórtan helyezkednek el. A területek jellemzője a gazdasági racionalitásból adódó területhasználat, mely sokszor heterogén és építészetileg alacsony minőségű épületállománnyal párosul, főleg a funkció határozza meg. A külterületen elszórva mégis látható helyen található telephelyek esetében fontos feladat a tájképhez való illeszkedésre való törekvés. Visszafogottabb tömeg, szín, anyaghasználat javasolt.

A szőlőművelés helyszínei még manapság is elválaszthatóak, de a XIX. század közepéig egyértelműen elhatárolhatóak voltak az adott településhez tartozó más mezőgazdasági ágak területeitől (rétektől, szántóföldektől, legelőktől stb.), de általában még az egyéb gyümölcsösöktől is. A szőlők a számukra fekvés és talaj szempontjából legalkalmasabb területeken összefüggő tömböt képeznek, melyet a magyar nyelvterület nagy részén hegynek neveznek. Ez a „hegy” nem egyezik meg a köznapi értelemben vett hegygel, hiszen sok esetben csak néhányszor tíz, esetleg egy-kétszáz méter magas dombról van szó. A szőlőhegyek és szőlőskertek képéhez mindig hozzátartoztak bizonyos építmények is, amelyeket a szőlőhegyen való tartózkodásra, munkavégzésre és egyéb célokra emeltek. Ezeknél leginkább a funkcionális szempontok érvényesülnek; a nem szigorúan az épület rendeltetésével összefüggő részek, díszítő elemek kisebb súllyal estek latba.

Dég beépített és beépítésre szánt területeit a település külterületei övezik. A domborzati viszonyok és a környezet természeti adottságai (vízfolyások, jellemző felszínborítás), határozzák meg az egyes külterületi területek tájhasználatának jellemzőit. Erdő területek (természetes vagy telepített), szántóföldek, gyepek és legelők területei mellett természetes vizes élőhelyek is megtalálhatóak a külterületen. A további terület meghatározója a mezőgazdasági tevékenység.

Építészeti útmutató, közterületek településképi útmutatója – utcák, terek, közparkok, közkertek

Az egyes épületek utcákká, terekké szerveződnek a települési kontextusban, s ennek az új minőségnek az egyes épületek tömegeikkel, homlokzati architektúrájával csak részei, elemei lehetnek. Ahogyan egy épületen nem értelmezhetők külön-külön az egyes építészeti elemek, a tömeg, a felületek, a szín, a tagozatok, az anyaghasználat, a szerkezet hanem csak ezek együttesen teremtenek értékelhető építészeti minőséget, úgy települési szinten sem él külön egy-egy épület. Az összes érzékelhető forma együttesen hozza létre a településképi minőséget. Persze, ahogyan egy épületen is lehet az egyik vagy másik elem kirívóan nem oda illő, s akkor egymagában is képes az egész ház építészeti minőségét tönkretenni, úgy a településképi szinten is képes egy-egy épület is zavart kelteni az egész minőségében. Ugyanakkor önmagukban építészeti alig értékelhető, vagy az egyedi építészeti minőség híján lévő épületekből is szerveződhet településképi érték. Ezt általában a homogén közösség egységes kultúrája, ízlése és vagyoni állapota biztosította. A község Településképi Arculati Kézikönyvének egyik legfontosabb feladata, hogy olyan módon formálja a település arculatát és a településen építkezni kívánók szemléletét, hogy nem egységes elvek mentén rögzíti az építési szabályokat, hanem példák, jó gyakorlatok segítségével igyekszik a település lakóit a helyes, illetve a település, a tájegység, a régió környezetalakítási hagyományaihoz illeszkedő viselkedésmód felé terelni.

AZ ÉPÍTÉS TÍZPARANCSOLATA (Meggyesi Tamás alapján):

- I. Ismerd és szeresd meg településed sajátos környezeti karakterét és hagyományos építészeti elemeit!
- II. Ne csak a saját telkedet, hanem a település egészét is tekintsd otthonodnak! Ne feledd, hogy az építkezés közügy is!
- III. Az építkezéseddel ne hivalkodjál, mert az nem telenné tesz, és ráadásul tönkreteszi a környezetet!
- IV. Tekintsd mintának a hagyományos építési formákat!
- V. A telek beépítésénél ne csak házban, hanem udvarban és térfalakban is gondolkozzál!
- VI. Az udvart úgy tervezd, mint a nappalidat: ahol a diófa lombja szolgáltatja a tetőt!
- VII. Az oldalhatáron álló beépítés nem a szegénység, hanem a telek jó kihasználásának záloga!
- VIII. Ne tervezz garázszt az utcára! Őseid se helyezték ide az istállót! Az utcai homlokzat a ház arca!
- IX. A településrendezési tervet, illetve a Településképi Arculati Kézikönyvet ne korlátnak, hanem jó szándékú segítő társnak tekintsd!
- X. A tervezéssel csak jó építész bízjal meg; szegény ember ne vegyen olcsó dolgokat, mert ráfizet!

A falu jelenlegi arculatát, a település hangulatát a már bemutatott, egymástól jól elkülöníthető településrészek, valamint a közterületek és az egyéb nem beépített területek adják, mint települési szövet.

A fejezet célja, hogy bemutassa a különböző területek jellemző karakterét adó sajátosságait, és egyfajta útmutatást adjon arra vonatkozóan, hogy a település egyéniségét hogyan lehet megőrizni.

Falusias karakterű területek

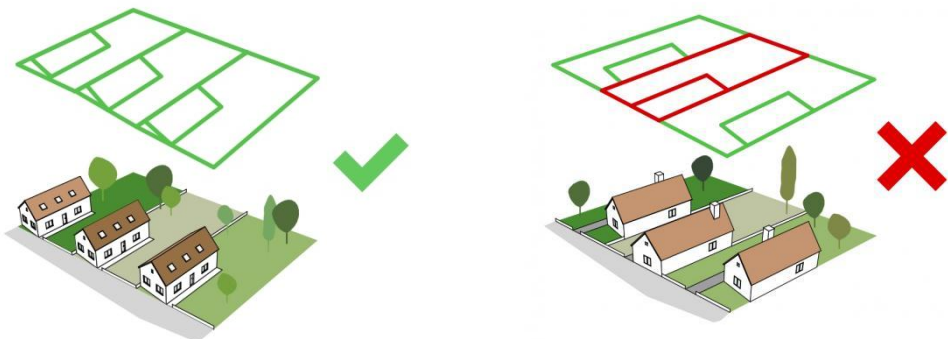
TETŐHAJLÁSSZÖG

A településen az utcakép megőrzése érdekében a hagyományos karakterű területeken új épület építése, illetve meglévő épületek felújítása, átalakítása esetén a tetőidomok az adott utcában meglévő, kialakult tetőhajlásszöghöz illeszkedjenek. A településrészen a jellemző tetőhajlásszög 30 és 45 fok közötti. Az egységes utcakép érdekében kerülendő a túl alacsony és túl magas tetőhajlásszög alkalmazása.

TELEPÍTÉS

A településen a kialakult beépítési mód az oldalhatáron álló, ahol a főépület mögött a telek általában északi oldalhatárára sorakoznak a gazdasági épületek is. Új házak építésénél törekedni kell az oldalhatáron álló beépítési mód tartására, az előkert mérete a szomszédos épületek előkertjének vonalához igazodjon.

MAGASSÁG

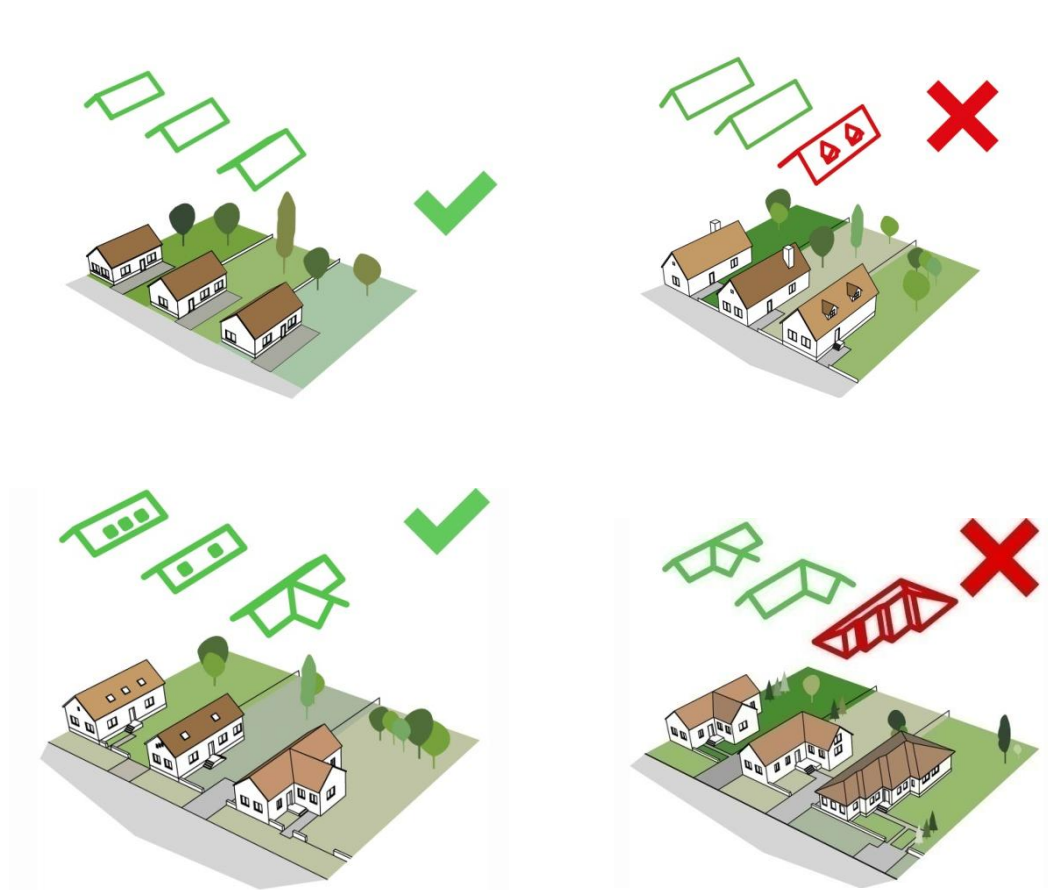
Dégen a falusias karakterű területeken a lakóházak magassága közel azonos, többnyire földszintes, de előfordul földszint +tetőtér beépítésű lakóház is.

Cél, hogy az új lakóépületek a környezetükhöz igazodó magasságban épüljenek.

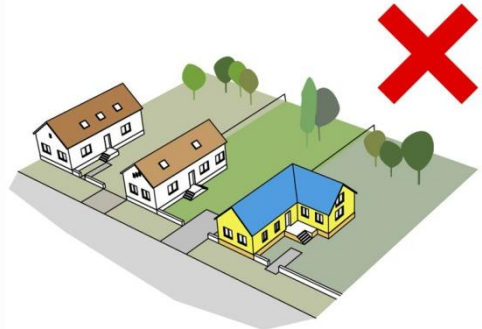
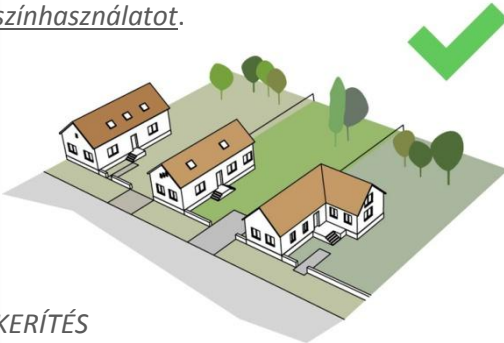
TETŐFORMA

A faluban a telek szélességétől és elhelyezkedésétől függ, hogy a lakóházak tetőformája az utcára merőleges, oromfalas, kontyolt kialakítású, vagy utcával párhuzamos. Új házak építésénél alkalmazkodni kell a környező épületek tetőformájához.

ANYAG- ÉS SZÍNHASZNÁLAT

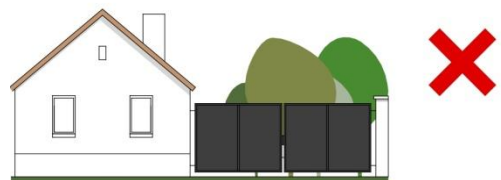
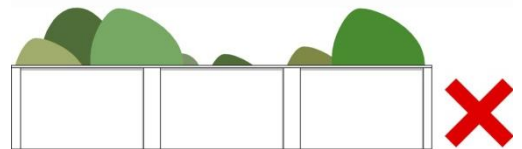
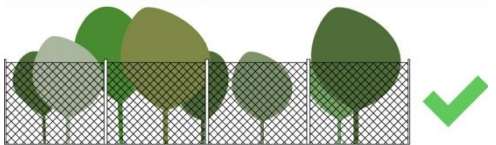
Dégen a hagyományos anyagok használata terjedt el. A kerítések fából fémből (drótból) készülnek, az épületek homlokzatai pedig vakoltak. Dégen a fehér, rózsaszín és sárgás árnyalatok a kedveltek, ezek terjedtek el, így új ház építése esetén a továbbiakban is e szolidabb árnyalatok alkalmazása javasolható az épületek vakolására. Az épületeken általánosságban megfigyelhető a nyílászárók keretezése a vakolattól eltérő, de azzal harmonizáló kialakításban, valamint a visszafogott homlokzatokhoz jól illeszkedő agyagcserép világosabb, de akár sötétebb kivitelben is, melynek alkalmazása a jövőben is követendően jó példa. Cél, hogy az új épületek építése, vagy a meglévők felújítása esetén az alkalmazott anyagok tekintetében kerüljük a feltűnő, rikító színhasználatot.

KERÍTÉS

A telkeket és az utcákat, a magán és közterületeket a kerítések választják el egymástól, így szerepük nem elhanyagolható. Az utcákon sétálva a kerítések az épületek kiegészítőjeként hatnak a településképre. A kerítések megjelenése mellett hangsúlyt kell fektetni a kapuzatra is. Ajánlott, hogy a kapu a kerítéssel megegyező formában, színben és anyagból készüljön.

A településen sétálva észrevehetjük, hogy a fémből vagy fából készült, áttört kerítések terjedtek el. A településre jellemző a gondozott kerthasználat. Az utca felőli kerítés kialakításánál érdemes az áttört, nem teljesen átláthatatlan kerítés kialakításával a szépen kialakított kertek látványát is megmutatni.

Intézményi karakterű területek

TETŐFORMA

Dég központi részén az iskola területe teljesen más arculatot mutat, ezért szükségesnek látjuk külön karakterterület lehatárolását. Utcával párhuzamos tetőgerinc, kevésbé tördelt tetőidommal javasolt a jövőben a tető kialakítását

ANYAG- ÉS SZÍNHASZNÁLAT

Dégen a hagyományos anyagok használata terjedt el. A kerítések fából fémből (drótból) készülnek, az épületek homlokzatai pedig vakoltak. Dégen a fehér, rózsaszín és sárgás árnyalatok a kedveltek, ezek terjedtek el, így új ház építése esetén a továbbiakban is e szolidabb árnyalatok alkalmazása javasolható az épületek vakolására.

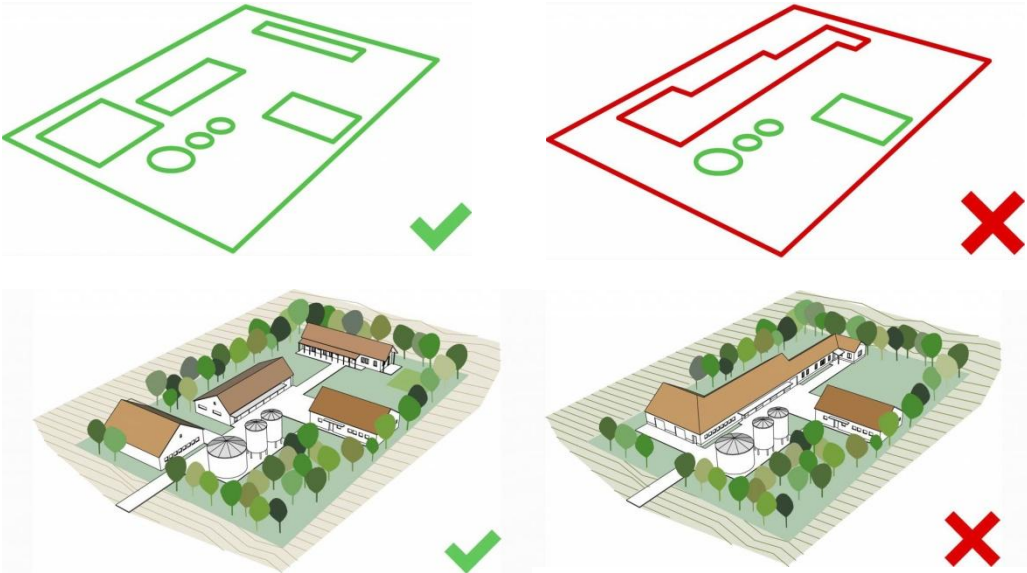
Az épületeken általánosságban megfigyelhető a nyílászárók keretezése a vakolattól eltérő, de azzal harmonizáló kialakításban, valamint a visszafogott homlokzatokhoz jól illeszkedő agyagcserép világosabb, de akár sötétebb kivitelben is, melynek alkalmazása a jövőben is követendően jó példa. Cél, hogy az új épületek építése, vagy a meglévők felújítása esetén az alkalmazott anyagok tekintetében kerüljünk a feltűnő, rikító színhasználatot.

Gazdasági karakterű területek

TELEPÍTÉS

A településen a telepítést a funkció és gazdaságosság határozza meg, általában szabadonálló beépítési módban. Amennyiben az alkalmazott technológia megengedi, törekedni kell arra, hogy ne egy nagyléptékű épülettömeg, hanem egy tagolt, esetleg több kisebb épület kerüljön kialakításra.

MAGASSÁG - TETŐHAJLÁSSZÖG

A gazdasági karakterű településrészen az épületek magasságát a funkció határozza meg.

Cél, hogy tájba illeszkedően, a közvetlen lakókörnyezet magasságát figyelembe véve kerüljön meghatározásra a mindenkorl építmények magassága. A településrészen amennyiben a funkció megengedi magastetős kialakítás alkalmazása javasolt.

ANYAGHASZNÁLAT

Dég épületein az anyaghasználat változatos, de ugyanakkor jellemző rá a táj tiszteletben tartása, a visszafogott földszínek használata.

Cél, hogy az új épületek építése, vagy a meglévők felújítása esetén az alkalmazott anyagok tekintetében kerüljük a nagy tömegben, nagy felületen alkalmazott, feltűnő, rikító színhasználatot.

Utcakép

Egy település épített környezetének karaktere és arculata az utcaképekben is kifejezésre jut, sőt annak az utcán jövő számára egyértelmű megfogalmazódása. Az utcakép elemei falusias beépítésnél a lakóépületek oldalhomlokzata valamint az esetek túlnyomó többségében nem tömör kerítés. Ezt a képet gyakran gazdagítják az utcafrontra kiépült melléképületek is. Az utcák kiegyensúlyozott képét hasonló, de sohasem egyforma elemek szabályos, de sohasem mechanikusan ismétlődő mintája teszi olvashatóvá és emberivé. A hagyományos lakókörnyezet organikus jellegét elsősorban az adja meg, hogy elemei sohasem önállóan értelmezendők és sohasem egyediek, nem építhetők meg és nem értelmezhetők függetlenül a többi elemtől, együtt alkotnak egy települési karaktert, utcaképet.

Telekhasználat, tömegalakítás

Az oldalhatáron álló „hosszúházás” beépítés a mezőgazdasági eredetű települések legősibb telekhasználati rendje. Az egyes helységek sorolásában nem csak a bővíthetőség racionális elve, hanem a magyar gondolkodásra egyébként is jellemző egyszerűség, az egymás mellé rendelés logikája is kifejezésre jut. Az elrendezés nagymértékben alkalmazkodik a magyar sík mezőgazdasági területek klímájához, így az épületek egyetlen, a telek udvarára néző homlokzata mindig délre, délkeletre néz. A fokozatos bővítés szükségletének kielégítését segíti a tornác, mely eleinte toldalék volt, majd később az épület szerves része lett.

Homlokzatképzés, anyaghasználat

Hagyományos magyar települési karakter sajátossága az egyszerű tömegformálás (utcára merőleges vagy utcával párhuzamos gerincű tető, egyes esetekben L alakú beépítéssel) melynek eredményeképpen a homlokzatok egyszerű arányossága adja az épületek karakterét, apró változatosságai pedig meghatározzák az utcában betöltött helyét. Ezt az egyszerűségekre való törekvést a mai építkezéseken is figyelembe kell vennünk! Ezt az egyszerű tömegformálást jellemzően egyszerű, helyi anyagokra, illetve helyi hagyományokra támaszkodó anyaghasználat egészíti ki. Vakolt felületek egységesekek, melyeket egy-egy jól megválasztott, igényes anyaghasználatú részlet (párkány, ablakkeretezés, tetőcsatlakozás, esővízelvezetés) egészíti ki, szinte a ház díszeként is funkcionálva. Az épületek színei általában visszafogottak. A korábbi, jellemzően mezőgazdasági területhasználat a puritán és célszerű anyaghasználatot részesítette előnyben a túldíszítettség helyett, mely az épületek színezésében is megjelent. A magyar településkép nyugodt tisztasága így jellemzően egyszerű, visszafogott színekkel operál, melyre bármilyen épített környezeti elem létrehozásakor ma is törekednünk kell.

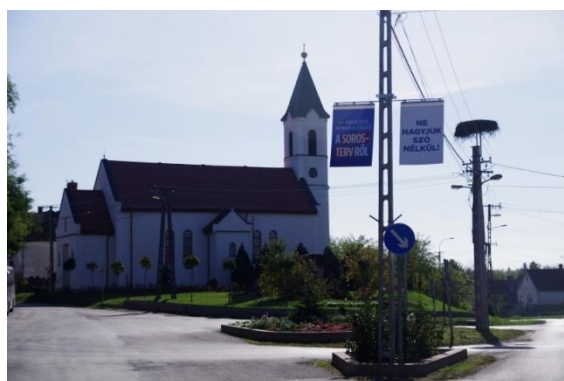

Közterületek

UTCÁK

A közterületek esztétikája különösen fontos a település számára, mert egyrészt a itt lakók közvetlen környezetét adja, másrészt az idegenek (látogatók) leginkább ezek látványán keresztül formálnak képet a városról.

A közterületek folyamatos jókarban-tartása és fejlesztése együtt kell, hogy járjon a hagyományos településkép megőrzésével. Ennek során figyelni kell a településkép tájba-illesztésére, lehetőleg fokozatos átmenetet kell képezni a beépített területektől a be nem épített területek felé. Kiemelten fontos a közterületek megjelenésnél a rendezettség, harmonikusság, egységesség érzete, melyet mind a település belsejében, mind azon kívül éreznünk és törekednünk kell rá, egészen a szomszéd település határáig. A felújításoknál és az új fejlesztéseknél, majd ezeket követően a szakszerű és folyamatos fenntartás során ezt az egységes megjelenést ajánlott következetesen és hosszútávon végigvinni.

KÖZPARKOK, TEREK

A közösségi terek azok a találkozási pontok, ahol a településhez és a helyi közösséghez tartozásunkat a természethez kapcsolódva megélhetjük. Mivel alkalmanként hosszabb időt is eltöltünk ezeken a helyeken, megjelenésük fokozottan fontos. A település egész területén találkozhatunk kisebb-nagyobb teresedésekkel, meghitt, növényekkel borított kis terekkel, virágkiültetésekkel. A közterek közösségi helyszínek, melyek az épített környezettel kiegészítve hangulatos egységet alkotnak és együtt határozzák meg a település arculatát, karakterét.

A részben burkolt, részben pedig növényekkel borított közkertek nemcsak a környezet minőségének javításában jeleskednek, hanem a hosszabb-rövidebb ideig való ott tartózkodásra, a mindennapi teendők közti megpihenésre, feltöltődésre is hasonlóképpen alkalmasak.

A közterek, közparkok gondozottságát, rendezettségét a helyi adottságoknak megfelelő növényfajok segítik, az utcabútorok esetében pedig a településre jellemző szín- és formavilágot tükröző anyaghasználat az, ami hozzájárul és teljessé teszi a feltöltődést.

A parkokat és utak szegélyét különböző virágkiültetések színesítik, melyek a változatos összeállításokban még jobban kiemelik a környezetüket.

NÖVÉNYZET

Az épített elemek egységességének igényén túl legalább olyan fontos a növények (fás- szárúak) kiválasztása. A fasorok kiemelik a település fő útvonalaait, irányítják a tekintetet. A fasorok kialakításakor ügyeljünk arra, hogy a megfelelő távolságra ültessük őket, figyelembe véve végleges méretüket. Ne alkalmazzunk invazív fajokat. Fontos, hogy a felszín alatti vezetékek (víz, gáz, csatorna, elektromos áram, telefon és internet kábel) tervezésekor kialakításánál is gondoljunk a fák gyökereinek helyigényére. Dég sajátos helyzetben van, mert a falut ketté szeli a Bozót patak, a településbe beékelődik az angolpark területe,. Ezt a két jelentős zöldfelületi elemet szinte mindenhol látni. A kastély és a település közötti látványtengelyek (katolikus templom és a református templom irányába) közötti térfalet növényzet alkotja.

A közterületeken alkalmazott növénytípusok közül a legnagyobb jelentőségűek vertikális szempontból a fasorok és magasabb cserjék, horizontális szempontból a talajtakarók és lágyszárúak (egynyáriak, évelők).

A nagyobb környezeti kitétség miatt tűrő-képesebb fajok legyenek választva, mint a magánkertekbe. Az újonnan ültetett fák törzsátmérője (1 m magasán mérve) min. 5 cm legyen, kikarózása a törzs vastagodását nem akadályozó és a széltörést, törzsdőlést akadályozó módon történjen, az öntözési lehetőségének kiépítése is ajánlott.

A fasor legyen egységes (egyazon díszfa fajból álljon), ha azt út főút mentén telepítjük, ugyanakkor mellékutcában lehet vegyes (leginkább gyümölcsfák). Széles utak esetén a zöldsáv elválaszthatja a közutat és a járdát valamint nagy lombkoronájú faj is telepíthető, azonban keskeny út mentén kellő szélességű zöldsáv már nem fér el, ezért nem kell erőltetni a kialakítását, itt csak szűk utcák fásítására alkalmas faj telepíthető, a járdában elhelyezett faverem-rácsba.

A zöldsáv ne gypes legyen, inkább fás szárú talajtakaró vagy alacsony fedőcserjékkel betelepített, mely számára csapadékvíz-hozzávezetés biztosított.

Ha a zöldsáv felszín alatti (zárt) csatornás vízvezetés mentén van, akkor magasságban emelkedjen ki az úttest szintjéből. Amennyiben a zöldsáv nyílt árkos vízvezetés mentén van, akkor szerencsés ha a csapadékvíz az úttestről és a járdáról is az árok felé folyik.

Nagyon fontos a fák kifejlődött kori habitusának figyelembe vétele a tőtávolságuk meghatározásánál, illetve számára szabad talajfelület biztosítása (zöldsávban vagy faverem-ráccsal) és a csapadékvíz hozzávezetése vagy öntözés biztosítása.

A járda és a közút közötti utca kertek teremtenek kapcsolatot a magántelkek és a közterületek között. Az egyéni megoldások során ügyeljünk arra, hogy e felületek kapcsolatot teremtsenek az előkertekkel, és egymáshoz is illeszkedjenek, egységes sávot képezzenek. Kerüljük a szemmagasságban takaró növényzet alkalmazását, különösen a kereszteződésekben. A fák gyökereinek megfelelő méretű burkolatlan helyet szükséges biztosítani a járdák, kerítések gyökér által történő megrongálásának elkerülése érdekében.

A KÖZTERÜLETEK BURKOLATAI

A burkolatok tervezésénél vagy kivitelezésénél gondolnunk kell az alábbi legfontosabb szempontokra:

- a burkolt felületek többi felülethez való megfelelő arányának megtalálása
- szilárd vagy vízáteresztő szükséges inkább
- a burkolóanyag javíthatósága, fenntarthatósága, tartóssága mérlegelése akadálymentesség indokoltsága/kötelezettsége
- esztétikai kérdések (visszafogott, semleges színek alkalmazása javasolt)

A KÖZTERÜLETEK BERENDEZÉSI TÁRGYAI

Közterületi szabadtéri berendezési tárgyak jellemzően a reklámhordozók, útbaigazító táblák, KRESZ táblák, utcatáblák, útszéli-útterelő korlátok, pillérek, hidak, szeméttartók, padok, asztalok, köztéri művészeti alkotások, emlékművek, kutak, térvilágítás, kerékpártartók stb. Ezek némelyikének megformálását jogszabály írja elő (pl. KRESZ tábla), némelyiket nem lehet rendszerbe foglalni (pl. művészeti alkotás), de amelyeket lehet (pl. padok, térvilágítás stb.), azokból célszerű egy típusból, egy termékcsaládból származókat alkalmazni a település teljes területén, mert ez is elősegíti az egységesség látványát, ezáltal a településkép esztétikus megjelenését.

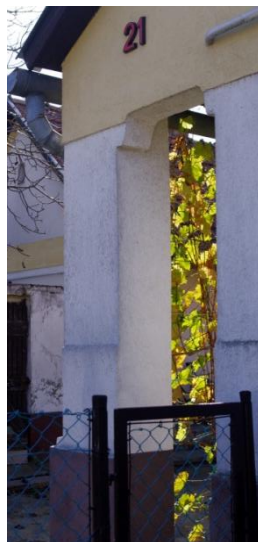
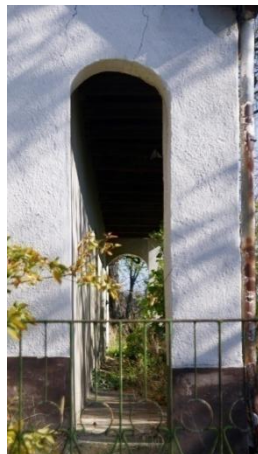
A lakóház formai megjelenését befolyásolja a telek, a porta elrendezése és építményei. Ahhoz, hogy külső szemlélőben a főépület jó benyomást keltsen, szükséges az udvar rendezettsége, építményeinek a hagyományos rend szerint való elhelyezése. A főhomlokzat előtti kiskert színes virágai sokat tehetnek a belépő kedvező benyomásának elnyerésére, bár ennek ültetése legfeljebb erre a századra tehető, korábban inkább hátul, a veteményes kertben kapott helyet. Az első benyomást azonban a kapu és a kerítés kelti.

Tornácok

A hagyományos magyar vidéki építészet egyik legkarakteresebb épületeleme a tornác (vagy gádor, vagy ambitus), melynek hasznossága sok szempontból is megkérdőjelezhetetlen. Ez az oszlopokkal, pillérekkel, boltívekkel alátámasztott fedett átmeneti helyiség, eredetileg közlekedési, emberi tartózkodási, raktározási céllal jött létre, illetve a ház bővíthetőségét is lehetővé tette. Sokrétű használhatósága révén Magyarország teljes területén elterjedt. A tornácok a népi építkezésben díszítő-

térképző művészi kifejezésmód középpontjába került, és bár anyaghasználata, kialakításának módja tájegységenként településenként változik, alig található két egyforma tornácos ház. Sok szép példája Dégen is megtalálható, a „falusias” karakter meghatározó eleme. Itt a településen a tornácok elsősorban téglapillérekkel, illetve vakoltan készültek, egyenes záródással néhány ritka esetben árkádívekkel, keskenyebb tornác esetén nincs alátámasztás.

A mai kortárs épületfelújítások esetén is a tornác az épület közlekedésének lelke tud maradni, miközben a déli oldal felől árnyékot biztosít a mögötte sorolódó lakóhelyiségeknek. Bármilyen felújítás, átépítés során érdemes azt megtartani és hasznosítani, akár szélsőséges esetben annak beüvegezésével is. A tornác használatával és a megtartásával ugyanakkor létre tud jönni a lakóépület és az udvar funkcionális egysége, azok egymás kiegészítésévé és folytatásává tudnak válni.

Ajtók, ablakok, részletek

A lakóépületek használhatóságának és komfortjának egyik alapvető meghatározó eleme azok a nyílászárók, melyek a külső és belső tér között, biztosítják az átláthatóságot és az átjárhatóságot. Miközben a hagyományos lakóépületek esetében mind a technológiai, mind az anyagi lehetőségek figyelembevételé miatt az ablakok, ajtók mérete a lehető legminimálisabbra szorítkozott, a mai komfortigényeknek megfelelően ezeket igyekszünk a lehető legnagyobbra kialakítani. Ugyanakkor a nyílászárók egy épület karakterét, megjelenését is alapvetően befolyásolják. A hagyományos zártabb épületek, kisebb ablakaikkal az utcaképek karakterét is meghatározzák. Az ajtók, ablakok, kapuk a sokszor puritán kialakítású ház díszjei is. Az egyszerűbb falusias beépítéseknél is megjelennek azok az ablakkeretezések, díszes deszkapapuk melyek a helyi kultúrák díszítőkedvének tárgyaivá váltak és melyek egy-egy településrész karakterét is meghatározhatják. Hagyományosan gazdag részletképzésükkel, a hozzájuk kapcsolódó ablakpárkányokkal, szemöldök kialakítással a ház meghatározó alkotóelemeivé válnak, ezért azokat lehetőség szerint mindig meg kell tartani és felújítani, vagy hasonló részletgazdagságú elemekkel kell pótolni!

Utcai kerítések

Az utcai kerítések fontos szerepet töltenek be, mivel jelzik a magánterületek és közterületek határát. Sőt, – az esetek túlnyomó többségében – nemcsak jelzik a határt, hanem áthatolhatatlanná is teszik. Ezért településeinken manapság el sem képzelhető „kerítésmentes” utcakép. Éppen emiatt – az épületek és az élő elemek látványa mellett - kiemelt figyelmet kell fordítani esztétikájukra. Ebben talán a legfontosabb rendező elv az egységes összképre való törekvés. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a kerítés – magassága, formája, áttörtsége, osztásának ritmusa, anyaga, színe – illeszkedjen a településen történelmileg kialakult hagyományokhoz, és nem mellesleg a mögötte vagy mellette lévő épülethez. Általánosságban elmondható, hogy minden településnek megvan a jellemzően kialakult kerítés anyaga és formája. Ezeket bátran használhatjuk mind a történelmi településrészekben, mind az új beépítéseknél. A kapuk –funkcionális szempontból – még talán fontosabbak, mint a kerítések, mivel ezek a megérkezés, a vendégfogadás első élményét adják. Ezért legyenek hangsúlyosak, de ne legyenek hivalkodóak. Céljukat tekintve két típusuk van: személy- és gépkocsi bejáratok. Ezek létesülhetnek együtt vagy külön-külön, de a lényeg a jó arányok megtalálása. A jó arány nemcsak a felületek és a hosszanti osztások esztétikus ritmikusságának megtalálását jelenti, hanem a túldíszítettség és a túlzott puritánság közötti középutat is.

ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK – ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNEK, HOMLOKZATKÉPZÉS

A településhez, az utcaképhez a különböző reklámhordozók, reklámok, cégérek, utcabútorok és egyéb műszaki berendezések ugyanúgy hozzátartoznak, mint a házak, közterületek, kertek.

Mai modern világunkban nélkülözhetetlen a különböző kényelmi berendezések használata, ugyanakkor elhelyezésüknél, kialakításuknál fontos szempont a „láthatatlanság”, kerülni kell a főhomlokzaton való megjelenést.

A reklámhordozókra, reklámokra, cégérekre pont az ellenkező állítás igaz, amely szerint azok célja pont a figyelem felkeltése, a tájékoztatás, de ez esetben is meg kell találni a kellő egyensúlyt. Fontos az alkalmazott anyagok és a megfelelő méret megválasztása, a környezethez való alkalmazkodás érdekében.

DÉG KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
cím: 8135 Dég, Kossuth L.u.17.
Polgármester: Gárdonyi Sándorné

Főépítész: Gyivicsán Zoltán
KÉSZÍTETTE: Virányi Építész Stúdió Kft. képviseletében Virányi István ügyvezető
SZÖVEG: : Fucskár Noémi, Virányi István
FÉNYKÉPEK: Hornyák Szabolcs
(A légi fotókat készítette Civertan Bt. 1064 Budapest, Izabella u. 69. fsz. 2.)
Az 5. fejezet ábrái a Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. szerkesztési sablonjának felhasználásával készült.
A kézikönyv készítésekor felhasználásra került:
A lakókörnyezeti kultúrákra vonatkozó kutatásainak eredményeit és Tóth Zoltán
Építészet – városépítészet hagyományok és modernizáció könyve
Záborszky Miklós: Dég. In: Fejér Megyei Történeti Évkönyv 15. Székesfehérvár,
Eperjessy Kálmán: Fejér megye katonai leírása II. József korában FMTÉ. 11.
<http://tajepiteszek.hu/deg-festetics-kastelypark-helyreallitasa>
Virányi Építész Stúdió Kft. Örökségvédelmi hatástanulmány

Dég, 2017. november